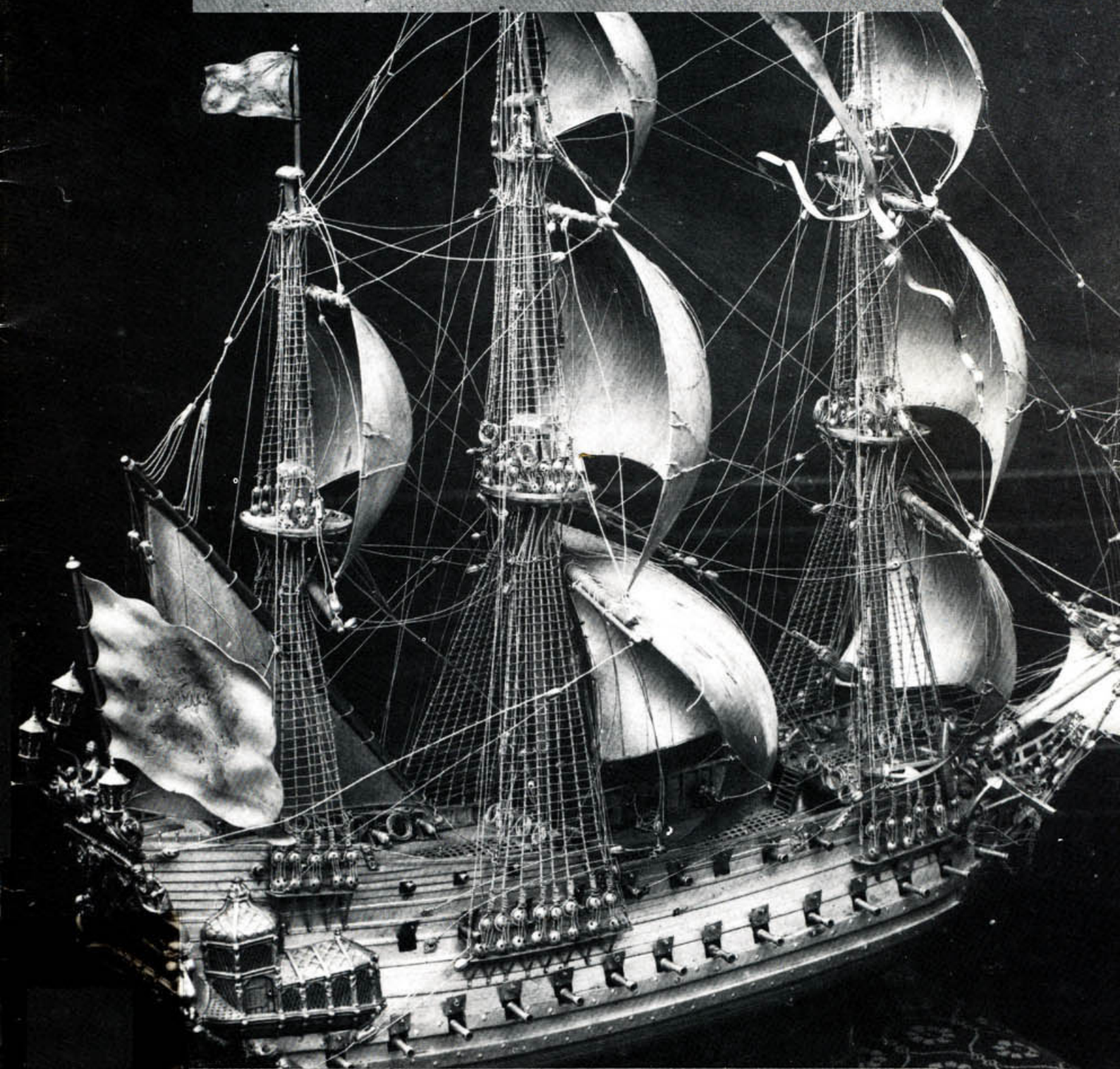

TENTOONSTELLING IN HET MOLENMUSEUM
-I.S.M. VERENIGING DE ZAANSCH E MOLEN

Zaanse Zilvermeden

SPECIALE UITGAVE 'MET STOOM' NR.14 - JUNI 1993

Voorwoord

Voor u ligt een 'speciale' uitgave van 'MET STOOM', die tegelijkertijd catalogus is voor de tentoonstelling 'ZAANSE ZILVERSMEDEN'. Van 26 juni tot 3 oktober a.s. zal deze tentoonstelling worden gehouden in het Molenmuseum te Koog aan de Zaan.

Ons bestuurslid Jaap Schipper heeft samen met conservator Ton Neuhuis van het molenmuseum zeer veel werk verricht om deze tentoonstelling mogelijk te maken en ik wil beide heren namens het bestuur van MBTZ bijzonder danken voor hun inzet.

Mede door financiële steun van het Reint Laan fonds, een kleine bijdrage van Van Lanschot Bankiers te Koog aan de Zaan en niet in het minst de samenwerking met vereniging 'De Zaanse Molen' is deze tentoonstelling en de uitgave van deze catalogus mogelijk geworden. Wij zijn allen hiervoor zeer veel dank verschuldigd.

Het streven van MBTZ is gericht op meer samenwerking met de Zaanse Cultuurhistorische verenigingen en deze tentoonstelling is hiervan een zichtbare uiting. Daarnaast ligt het in de bedoeling om in de toekomst meer samenwerking te gaan realiseren met de vereniging 'Vrienden van het Zaanse Huis', door beide bladen 'ANNO 1961' en 'MET STOOM' meer op elkaar af te stemmen en wellicht in een uitgave onder te brengen.

Ook het streven om te komen tot een groot Zaans Museum, nabij de Zaanse Schans, waarin wonen en werken in de Zaanstreek centraal zullen staan, ondersteunen wij van harte omdat het industrieel erfgoed daarvan een essentieel onderdeel uitmaakt.

Mocht u onze doelstellingen willen ondersteunen, dan kan dat door lid te worden van onze vereniging. Het opsturen van bijgevoegd antwoordkaartje is voldoende. Wij zullen u graag als lid noteren.

De komende jaren hopen wij samen met het Molenmuseum meer tentoonstellingen te organiseren over specifieke Zaanse bedrijfstakken, zodat alle Zaanse kanters kennis kunnen nemen van de historie van ons Zaanse industriegebied.

Wij wensen u een plezierige en interessante tentoonstelling toe.

J. KNIJNENBERG
voorzitter MBTZ

Inhoud

INLEIDING	3
ZAANSE ZILVERSMEDEN	4
HET GESLACHT SCHOORL	5
GERARDUS SCHOORL	5
ALDERT SCHOORL	7
CORNELIS SCHOORL	8
EVERT SCHOORL	8
GERARDUS SCHOORL jr.	9
DIRK SCHOORL	9
ALDERT SCHOORL jr.	9
HET GESLACHT VET	10
DE TECHNIEK VAN HET ZILVERSMEDEN	11
DE VORMGEVING	12
CATALOGUS	13-19

Met Stoom

Speciale uitgave 'MET STOOM'
nummer 14, juni 1993.

Tijdschrift van de Vereniging tot Behoud
van Monumenten van Bedrijf en Techniek
Zaanstreek.

Oostzijde 211 G, 1502 BD Zaandam
Telefoon 075 - 15 76 21

Redactie: J. Dozzi
J. Kingma
K. Kok
J.D. Mulder
G.J. Onrust
W.N. van Ritbergen-Siewers

Druk: Drukkerij Knijnenberg, Krommenie

Vormgeving: R. van Ritbergen

Fotografie: H.H. Hackmann, Westzaan
E. Zwartser, Zandvoort,

Dagelijks Bestuur MBTZ:
voorzitter J. Knijnenberg
secretaris M. Janse
2e secretaris T. de Groot
penningmeester J. D. Mulder

Algemeen Bestuur:

J. Dozzi
J. de Jong
J. Kingma
K. Kok
J. Schipper
G. v.d. Wal

Erelid: M.L. Tiesinga-Autsema

Overname van artikelen of gedeeltes
hieruit is alleen toegestaan na schriftelijke
toestemming van de redactie.

Losse nr. prijs f 10,-

Afbeelding voorpagina:

Model van admiraalsschip 'De Zeven Provin-
ciën' in 1903-1904 gemaakt door Aldert
Schoorl. Na veel omzwervingen staat het 70cm
lange en 4-5 kg zware zilveren model nu in het
Vredespaleis te Den Haag.

Afbeelding achterpagina:

Wandbord in Oud-Hollandse stijl gemaakt
door Gerardus Schoorl. Dit bord hing in
Schoorls winkel Kalverstraat 51, Amsterdam.

Inleiding

De glans van zilver heeft, meer dan die van goud, door de eeuwen heen de Hollanders sterk bekoord. Het is een boeiende geschiedenis die in de Middeleeuwen begint, wanneer in de kerken zilveren monstransen, vaatwerk en kandelaars de eredienst luister bijzetten. De stedelijke overheden en de gilden bestelden zilveren ambtsketens en gildehorrens om hun macht te tonen en zilveren bekers, kannen en schalen voor hun feestmaaltijden.

In de 17e- en 18e eeuw doet het zilver zijn intrede in het huisgezin van de rijke burgers in de vorm van bestekken, schalen en serviezen. Mannen droegen zilveren knopen, schoen-, kuit- en riemgespen en de vrouwen zilveren oorijzers, hals- en oorsieraden. In de 18e- en 19e eeuw vindt het zilver daarna zijn weg naar brede lagen van de bevolking met allerlei zilveren gebruiksvoorwerpen, zoals lodereindoosjes, tabak- en snuifdozen, naaigerij en lepels van velerlei vorm en grootte.

Deze boeiende geschiedenis van het zilver eindigde bijna na de Tweede Wereldoorlog toen het roestvrij staal en het plastic de wereld overspoelde.

Gelukkig is er een kentering. In de algemene waardering wint de warme glans van het zilver het weer van het koude roestvrij staal. Deze tentoonstelling van Zaanse zilver is hiervan het bewijs, al zal de ornamentiek van dit zilver niet iedereen meer aanspreken. Het wachten is nu op een jonge generatie zilversmeden, die in een moderne vormgeving het zilver weer een belangrijke plaats in de Nederlandse kunstnijverheid kan geven.

Tijdens de voorbereiding van de Encyclopedie voor de Zaanstreek in de jaren 1987-1989, bleek het aantal beoefenaars van een kunstambacht in onze streek door de eeuwen heen gering te zijn geweest, ondanks het feit dat in de 16e- en 17e eeuw hier kunstenaars hebben gewoond, zoals Jacob Corn. van Oostzanen, Jan en Pieter Saenredam, die nu allen wereldberoemd zijn. De bescheiden welvaart, de mercantiele instelling van de bevolking en de op soberheid gerichte geloofsovertuiging van de doopsgezinden, vormden geen goede voedingsbodem voor een bloeiend kunstleven.

Ook de geringe afstand tot de steden Amsterdam en Haarlem speelde een rol. Deze steden trokken de getalenteerde jeugd uit de omgeving aan, dus ook uit de Zaanstreek. Daar gingen ze in de leer, legden er hun meesterproef af en vonden er gewoonlijk een werkkring. Dit wil echter niet zeggen, dat er vanaf de 17e eeuw geen Zaanse schilders, tekenaars en zilversmeden zijn geweest. In de eerder genoemde Encyclopedie schreef K. van Zijp een boeiend artikel over de Zaanse zilversmeden, die in de afgelopen eeuwen voor hun streekgenoten zilveren knopen, gespen en streeksieraden maakten. Eveneens was een artikel opgenomen over het geslacht Schoorl, dat begint met de zilversmid Gerardus Schoorl, die met een aantal van zijn kinderen vanaf 1875 een veelzijdig bedrijf opbouwde, waarin de oude ambachtelijke werkwijze gecombineerd werd met moderne fabricage-methoden.

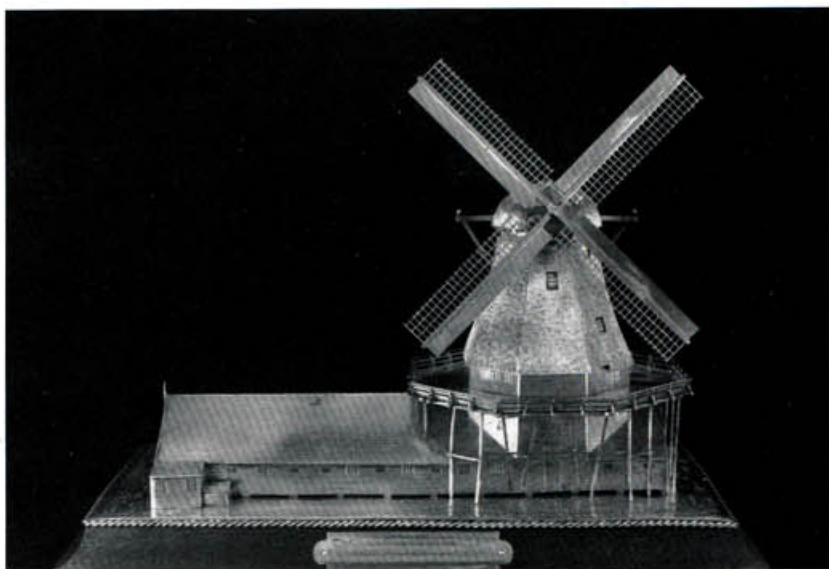
De beperkingen, die gesteld worden aan de artikelen in de Encyclopedie, deden reeds

eerder de wens naar voren komen om over de Zaanse zilversmeden meer uitgebreid in het blad 'Met Stoom' te berichten. Onze vereniging, die zich ten doel stelt om de geschiedenis van de Zaanse industrie te bestuderen en vast te leggen, is tevens geïnteresseerd in de overgang, in het laatste kwart van de vorige eeuw, van de ambachtelijke vervaardiging naar machinale produktie. De Zaanlandsche Zilversmederij van Gerardus Schoorl was één van de Zaanse bedrijfjes, die deze sprong voorwaarts heeft aangedurfd en daarin is geslaagd.

Anderzijds heeft de vereniging De Zaanse Molen een speciale band met de familie Schoorl. De eerste conservator van het Molenmuseum, de heer Pieter Boorsma, was een goede vriend van Aldert Schoorl. Toen in 1928 het huis 'Met de ijzeren brug' te Koog a/d Zaan werd verplaatst en ingericht tot Molenmuseum, vormde Aldert met een aantal notabelen de zogenaamde 'Commissie Schoorl', die bij de opening van het museum een zestal grote molenmodellen schonk, vervaardigd in de zilversmederij van de familie Schoorl in Amsterdam. Daar het Molenmuseum over een uitstekende zaal voor wisselende tentoonstellingen beschikt, kwam de gedachte naar voren om de artikelen in ons blad te combineren met een tentoonstelling van het werk van Zaanse zilversmeden.

Veel informatie, vaak vergezeld van bruiklenen, werd ontvangen van enige leden van de familie Schoorl, van de heren J.D. Bakker en drs. P.H. Heere te Zaandam, van Willem M. Ankum te Haarlem, van Casper van Dongen, zilversmid te Rotterdam, van mevr. drs. G.M.W. Jager, directeur/conservator van het Ned. Goud-, zilver- en klokkenmuseum te Schoonhoven, van mevr. A. Krekel-Aalberse, beheerder van de bedrijfscollectie Koninklijke Van Kempen en Begeer te Zoetermeer, van mevr. Warda Zettler, conservatrice van het Frans Halsmuseum te Haarlem, van mevr. E. van Wilsum, secretaris van de Stichting Museum Zuid-Kennemerland te Haarlem, van de heren H. de Wit en C. de Jong van het Zaanse Historisch Museum te Zaan-dijk, alsmede van een groot aantal particulieren en antiquairs.

Molen 'De Jonge Prinses' gemaakt door Aldert Schoorl in 1915 voor het jubileum van fa. Bloemendaal & Laan, Wormerveer.

Zaanse zilversmeden

Het ambacht der goud- en zilversmeden is in de Zaanstreek nooit van grote omvang geweest. Uit de periode vóór de Franse tijd is slechts weinig bekend over goud- en zilversmeden in de Zaanstreek. De Zaanstreek resorteerde onder de oude gilden van Haarlem. Desondanks is bekend dat er in de tijd van de hoogconjunctuur van het zilversmidsvak (eind 17e en vooral begin 18e eeuw) in de Zaanstreek enige zilversmeden werkten. Als namen zijn bekend gebleven: Jacobus Willems, Cornelis Groot, Willem Willemse Spiers en Willem Spiers de Jonge, allen omstreeks 1728 te Oost- en Westzaandam werkzaam. Uit dat jaar dateert namelijk een opsomming die is opgenomen in het in 1734 verschenen Gildeboek van het Haarlemse Lucasgilde, waar deze goud- en zilversmeden toe behoorden. Deze zilversmeden hadden waarschijnlijk al winkels; zij waren kashouders.

De algemene malaise van de tweede helft van de 18e eeuw had grote gevolgen voor de goud- en zilversmederij; de vraag naar luxe artikelen was slechts gering. Door de Franse bezetting in 1795 verslechterde de situatie verder. De Fransen besloten dat de gilden moesten verdwijnen en de archieven werden vernietigd. De eveneens door de Fransen verplicht gestelde inlevering van zilverwerk, in verband met de door de Republiek te betalen oorlogsschatting, was voor de meeste zilversmeden de doodsteek. Met name luxe gouden en zilveren voorwerpen moesten worden ingeleverd, tafelsilver bijvoorbeeld niet. De boerenstand was in deze tijd voor dergelijke zilveren gebruiksvoorwerpen nog de beste klant van de zilversmeden. Waarschijnlijk door deze klantengroep waren er in Zaandam in 1812 bij de invoering van nieuwe (Franse) keuren op edelmetaal nog de volgende goud- en zilversmederijen gevestigd: J. Kamp (gest. 1818), J.M. Nijssen (gest. 1820) en M. v.d. Velden (gest. 1827).

Toen na 1815 een geringe welvaart terug-

keerde kwamen er ook in de Zaanstreek weer meer goud- en zilversmeden, onder andere de volgende 'meesters': H. Huser (1794-1825), A. Volder (?-1853), J. Vonk (?-1850), A.H. Ankum (1821-1896), P. Spaander (1834-1907), G. Schoorl (1848-1915). Van de meesten van deze goud- en zilversmeden is niet veel bekend. Grote artikelen werden er over het algemeen in deze periode (in tegenstelling tot de 17e en 18e eeuw) niet gemaakt. De boerenstand was nog steeds de belangrijkste klant. Belangrijkste produkten waren kleine sieraden en gebruiksvoorwerpen en niet te vergeten de oorijzers die hoorden bij de kappen. De firma Schoorl aan de Lagedijk te Zaandijk begon met het maken van oud-Zaans zilverwerk. Hieruit ontstond later de Zaanlandsche Zilvermederij te Haarlem en te Amsterdam. Toen na de Tweede Wereldoorlog de zilverprijs omhoog ging en de smaak van het publiek veranderde was het met 'de Zaanlandsche' gedaan. Het bedrijf voerde een prachtige collectie modellen.

F. Zwart te Koog was rond de eeuwwisseling specialist in het maken van de zogeheten 'bootjeskettingen'. Omstreeks 1906 begon in Zaandam A. Kee als goudsmid met het vervaardigen van kleine gouden sieraden. Maar na circa 1914 kon hij het niet meer bolwerken tegen de grote Duitse en Italiaanse goudindustrieën.

Omstreeks 1930 kwam in Zaandam de firma S.J. Vet en Zn (1906-1943) op als winkel annex kleine industrie. Dit bedrijf maakte artikelen in glad zilverwerk, maar werd gesloten in 1943 ten gevolge van anti-joodse bepalingen van de Duitse bezetter.

De tendens die zich reeds begin 20e eeuw inzette, namelijk dat goud- en zilversmeden vooral winkeliers werden, zette zich na de Tweede Wereldoorlog voort. De resterende goud- en zilversmeden in de Zaanstreek zijn voornamelijk reparateurs.

K. van Zijp

Gravure van een
16e-eeuwse werkplaats

Het geslacht Schoorl

Op 13 April 1900 wordt van de familie een groepsfoto gemaakt op het achtererf van Lagedijk 200, ter gelegenheid van de verjaardag van de tweede vrouw van Gerardus Schoorl. Behalve hijzelf, zijn vrouw en zijn dertien kinderen, komen daarop voor zijn eerste kleinkind Gerardus Nic. zn. en een viertal aangetrouwde kinderen.

Voor zover men heeft kunnen nagaan*), gaat de stamboom van de familie Schoorl terug op Klaas Thomaszoon, die aan het einde van de 17de eeuw en in het begin van de 18de eeuw molenaar te Alkmaar en te Noord-Scharwoude was. In het laatste dorp noemt hij zich Schoorl. Zijn zoon Jan Schoorl (1697-1753) volgt hem als molenaar in Noord-Scharwoude op, maar in 1730 koopt deze de helft in de korenmolen De Dood te Zaandijk. Zijn zoon Klaas Schoorl (± 1730-1797) werd notaris te Purmerend, wiens zoon Klaas (1757-1824) zijn vader in diens ambt opvolgt. Hij was tevens wethouder en dijkgraaf van de polder de Wijde Wormer. Diens zoon Gerardus (1783-1858) koos een ander beroep, hij werd koopman, logementhouder te Purmerend en landbezitter in de Purmer. Ook zijn zoon Klaas Schoorl (1807-1860) koos een agrarisch beroep en was koopman, vetweider en boer te Purmerend. Toen hij in 1860 overleed was zijn vrouw, Diewertje Kokkes hem reeds in 1855 in de dood voorgedaan. Hun zoon Gerardus (1848-1915) werd dus in 1860 op twaalfjarige leeftijd een dubbele wees. Deze Gerardus Schoorl zou de grondlegger van een generatie zilvermeden. In 1871 trouwt hij met Cornelia Femina Geel (1847-1881) die hem vijf kinderen schenkt; Nicolaas, Anna Louise, Aldert, Cornelis en Louis. Nadat zij in het kraambad van het laatste kind was overleden, hertrouwt Gerardus in 1883 met Margaretha Elisabeth Peetoom (1862-1942), uit welk huwelijk nog acht kinderen worden geboren; Cornelia Femina, Evert, Gerardina, Trijntje, Margaretha Elisabeth, Gerardus jr, Johanna en Dirk.

GERARDUS SCHOORL. Purmerend 1848 - Haarlem 1915

Gerardus Schoorl had een zeer bewogen leven achter de rug toen hij op 10 november 1915 stierf. Na het vroeg overlijden van zijn ouders kwam hij in De Rijp, waar zijn familie van moederszijde woonde, in dienst van de praktizerende (dus niet academisch gevormde) geneesheer dokter Sasje in dienst, die hem voor hetzelfde beroep zou opleiden. Hij ontving echter zodanig algemeen onderwijs, dat hij de daarvoor nodige examens kon afleggen en in 1869 werd toegelaten tot de faculteit der medicijnen van de Universiteit van Amsterdam. In de familie berusten nog zijn studieboeken en zijn microscoop. Helaas overleed na een jaar studie zijn beschermer dokter Sasje. Hij werd toen in dienst genomen door zijn zuster en haar man, het echtpaar Pauw-Schoorl te De Rijp, die een winkel dreven in galanterieën, boerengereedschap en zilveren voorwerpen.

In 1870 werden op het omringende platteland en ook in de Zaan dorpen, door vrouwen en meisjes nog streeksieraden gedragen. In de burgerstand en bij de boerenbevolking droeg men zilveren kappen, bootjeskettingen om de hals en pols en in elk geval oorsieraden. Gerardus werd nu door zijn zwager als kashouder in dienst genomen, dat wil zeggen dat hij als marskramer met een kas of kistje met gouden en zilveren voorwerpen de omringende dorpen en boerenplaatsen moest bezoeken. Vooral in de Zaanstreek, waar de arbeidersbevolking het overgespaarde geld graag in zilveren sieraden belegde, vond hij een uitgebreide klantenkring. Dit werd wellicht mede veroorzaakt door de manier waarop hij bij meisjes gaatjes in de oren aanbracht, zonder dat de wondjes gingen zweren. Zijn kortstondige medische studie kwam hem hierbij van pas.

Gerardus Schoorl, grondlegger van een generatie zilvermeden.

meestertekens
Gerardus Schoorl
1875 - 1914

* Gegevens ontvangen van Dr. Henk Schoorl te Hillegom en van drs. Gerardus Schoorl te Amsterdam.

Al spoedig vestigt hij zich als zelfstandig kas-
houder in goud en zilver te Wormerveer.

In 1871 trouwt hij met Cornelia Femina
Geel, (geb. De Rijp 1847-overl. Zaandijk
1881) en opent een winkel voor goud en zil-
ver in het pand Lagedijk 200, nadat zijn
schoonvader Aldert Geel dit pand, kad. Sec-
tie A-808, gelegen tussen weg en Zaan, daar-
toe had aangekocht.

In 1875 verkrijgt hij zijn meesterteken, G.7.S.
In 1878 wordt hem uit de erfenis van zijn
overleden schoonvader dit huis toebedeeld.
In een plaatselijk blad van februari 1878
deelt hij in een advertentie mee, ruim gesor-
teerd te zijn in hals- en oorsieraden, alsmede
in gouden en zilveren kerkboeksluitingen. In
de daarop volgende tien jaar wordt het win-
kelassortiment sterk uitgebreid. Ter gelegen-
heid van Sint Nicolaas in 1890 plaatst goud-
smid G. Schoorl een paginabrede adverten-
tie, waarin hij naast gouden heren- en
dameskettingen, bootjeskettingen en col-
liers, gouden en zilveren horloges, heren- en
damesringen, armbanden, medaillons,
bloedkoralen en granaten, tevens groot en
klein zilverwerk aanbiedt, zoals likeur- en
koffielepeltjes, broches, knopjes, servet- en
armbanden.

In het laatste kwart van de vorige eeuw ont-
stond er in ons land en ook daar buiten een
grote vraag naar zogenaamd gilde-zilver; zil-
ver dus van voor het jaar 1795 toen de gilden
werden afgeschaft. Door de betrekkelijke
schaarste en de hoge waarde werd het veel-
vuldig nagemaakt en van valse merken voor-
zien. Voor dergelijke kostbare stukken was er
geen markt in Zaandijk. Wel voor kleinere
voorwerpen zoals lepeltjes en broches. Dit
zal de reden zijn geweest, dat Schoorl begon
met het nagieten van kleine antieke voorwer-
pen. Toen in mei 1891 in Zaandijk een ver-
eniging werd opgericht om te komen tot een
Zaanlands museum, liet hij een maand later
al een etalage in de boerderij "Zaanhoeve"
van Jacobus Slooten inrichten met oude en
oud bewerkte voorwerpen van goud en zil-
ver' die, zoals hij in een rondschriven be-
richtte, "als gravure en drijfwerk den roem-
rijke tijd van het verblijf van Peter den
Grote ten onzent weergaven". Toen een jaar
later in 1892 het museum geopend werd,
werden de talrijke buitenlandse bezoekers

door fraai drukwerk in hun eigen taal uitge-
nodigd ook de tentoonstelling in de boerde-
rij te bezoeken.

Van handwerk tot industriële vervaardiging.

De belangstelling van vreemdelingen voor
het imitatie antiek was zo groot, dat Schoorl
kleine zilveren voorwerpen begon te voorzien
van zelfgemaakte reliëf-voorstellingen naar
17e eeuwse schilderijen van Van Ostade,
Frans en Dirk Hals en Rembrandt, schilde-
rijen die de vreemdelingen juist gezien had-
den in de musea van Amsterdam, Haarlem
en Den Haag. In 1895 was op de tentoonstel-
ling van de Zaanse Nijverheid te Zaandam
zijn inzending te zien van 12 tabletten met
klein zilverwerk, alsmede een model van het
Czaar Peter-huisje op schaal 1 : 50.

In het zelfde jaar 1895 neemt hij deel aan de
Wereldtentoonstelling van 'Het Hotel- en
Reiswezen' te Amsterdam. Er was een straatje
nagebouwd van 17e eeuwse huisjes. In één
ervan demonstreerden enkele ciseleurs van
Schoorl het oude ambacht, in 17e eeuwse
dracht gekleed.

Het succes van deze inzending was zo groot,
dat hij in juni 1897 voor de verkoop aan
vreemdelingen in Amsterdam een winkel
opent in het pand Kalverstraat 51. Op de
beide verdiepingen boven de winkel zijn
werkplaatsen ingericht waar het Oud-Hol-
lands zilver werd vervaardigd door zeer be-
kwame ciseleurs, die in staat waren om 17e
eeuwse schilderijen te transformeren in drie-
dimensionele voorstellingen van zeer klein
formaat. Deze koperen modellen werden
daarna in zilver afgegoten om vervolgens
deel uit te maken van lepels, dozen, gespen
en tasbeugels. Ook werd in zijn werkplaats
het toen veel gevraagde Zeeuwse knoop-zil-
ver vervaardigd, evenals het zogenaamde
poppegoed: het zilveren miniatuur kinder-
spiegelgoed.

De Zaanse Zilvermederij produceerde in
deze jaren zoveel nieuwe modellen, dat in
1903 een catalogus kon worden uitgegeven
van 823 artikelen, waarvan 549 stuks Oud-
Hollands, 174 stuks poppegoed, 69 stuks
Zeeuwse knoop-zilver en 69 stuks in Lode-
wijk XVI-stijl. Nadat in 1904 in het pand
Hoogstraat 48 te Den Haag een nieuwe win-
kel was geopend, kon de produktie van de
Amsterdamse werkplaats geen gelijke tred
meer houden met de sterk gestegen vraag.
Om hieraan tegemoet te komen nam Gerar-
dus Schoorl het stoutmoedige besluit om
een geheel nieuwe fabriek te bouwen aan de
Zijlweg 2 te Haarlem. Deze fabriek, die in
1909 geopend werd, was ontworpen door de
architecten Gebr. J. en D. Eilmann te Zaan-
dam.

Zijn zoon Aldert kreeg hier de leiding, nadat
hij eerder werkzaam was in de zilvermederij
Kalverstraat 51. In de ruime en goed geouti-
leerde fabriek werden de zilveren artikelen
in onderdelen in serie gegoten, geassem-
bleerd en glanzend afgewerkt. De export van
zijn zilverwerk werd bevorderd door deel te
nemen aan buitenlandse industriële ten-
toonstellingen, zoals in 1905 te Luik, in 1907
te Milaan, in 1910 te Brussel en in 1913 te
Kent.

*Interieur Zaanse Zil-
versmederij, Zijlweg 2
te Haarlem.*

Sierlepel, Zaanlandsche Zilversmederij 1921

Naast deze zakelijke beslommeringen had Schoorl de zorg voor een gezin met 13 kinderen. Hij wist dit te combineren door in Amsterdam, Den Haag en Rotterdam winkels te openen waar een aantal van zijn kinderen als filiaalhouder de produkten van zijn fabriek in Haarlem verkochten.

In 1911 bracht Gerardus zijn zaak onder in een Naamloze Vennootschap. In 1914 trad echter Aldert Schoorl uit de N.V. Zaanlandsche Zilversmederij en werd firmant bij het juweliersbedrijf Jac. Vos te Rotterdam. Hierdoor werd het noodzakelijk om de produktie naar een andere locatie over te brengen, namelijk naar de fabriek Utrechtse Dwarsstraat 68-72 te Amsterdam. Een groot deel van het personeel, waaronder de begaafde zilversmid en meesterknecht Piet Groot, verhuisde mee naar Amsterdam.

Cornelis Schoorl verliet ook de firma en begon een eigen winkel in het pand Kalverstraat 32, onder de naam 'In de Silveren Molenbeecker'. Na de dood van Gerardus kwam zo in 1915 de leiding van de Zaanlandsche Zilversmederij te berusten bij de toen nog jeugdige Evert Schoorl.

Reeds in 1908 was Gerardus Schoorl uit Zaandijk verhuisd naar Haarlem, waar hij op 10 november 1915 op 67 jarige leeftijd overleed. Zijn vrouw zou hem 27 jaar overleven; zij werd 80 jaar oud en overleed in 1942.

ALDERT SCHOORL.

Zaandijk 1875 - Bloemendaal 1951.

Aldert Schoorl was de tweede zoon uit het eerste huwelijk. Reeds in zijn jeugd voelde hij zich sterk aangetrokken tot het vak van zilversmid en leerde dit vak spelenderwijs in de werkplaats achter de winkel in Zaandijk. Toen zijn vader in de negentiger jaren van de vorige eeuw, beginnende met het nagieten van antiek klein zilver, vervolgens koperen vormen begon te drijven en te ciselieren, om deze daarna in zilver af te gieten en te monteren in lepeltjes, pepermuntdoosjes, lodereindoosjes en dergelijk klein zilverwerk, zal hij zich ook deze techniek eigen hebben gemaakt.

Ambitieuus als hij was, wilde hij, toen hij nauwelijks 20 jaar oud was, laten zien dat hij ook tot groter werk in staat was. Het Czaar Peterhuisje, dat op de tentoonstelling van de Zaanse Nijverheid te Zaandam in 1895 te zien was, kwam uit zijn handen.

Op 9 augustus 1899 verhuist hij van Zaandijk naar Amsterdam, waar hij het eerste filiaal van de Zaanlandsche Zilversmederij, Kalverstraat 51, gaat leiden. In de werkplaats boven de winkel zal hij de eerste grote opdracht, een model van het admiraalsschip 'De Zeven Provinciën' van Michiel Adriaanszoon De Ruijter in de jaren 1903 en 1904 hebben vervaardigd. Het 70 cm lange schip dat 4-5 kg zilver bevat, draagt het meesterteken van zijn vader (G.7.S.), maar op de kielbalk heeft hij zijn naam Aldert Schoorl gegraveerd. Het model diende als tafelstuk bij de grote feestmaaltijd op 14 september 1904 te Den Helder. Na veel omzwervingen werd het schip, nadat het door de zilversmid J. van Nouhuijs te Schoonhoven was gerestaureerd, op 6 september 1988 door de Minister van Buitenlandse Zaken, Mr. H. van den Broek, in tegenwoordigheid van het Koninklijke Paar en de VN-secretaris-generaal Perez de Cuellar, aangeboden aan het Vredespaleis, ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van de Car-

*Aldert Schoorl
1875 - 1951*

A.S

*meesterteken
Aldert Schoorl,
Haarlem
1914 - 1915*

V.S

*meesterteken
Jac Vos & Co
(Aldert Schoorl)
Haarlem
1915 - 1919*

*Model van admiraals-
schip 'De Zeven
Provinciën' gemaakt
door Aldert Schoorl
1903-1904*

meesterteken
Cornelis Schoorl
Amsterdam
1914 - 1920

meesterteken
C. Schoorl & J.A. Dal
(fa Dahlia) Amsterdam
1920 - 1958

negie Stichting. Een copie van het schip leverde de Zaanlandsche Zilvermederij een verguld bronzen medaille op voor haar inzending op de Industrie-tentoonstelling te Milaan in 1907.

In 1909 werd een zilveren model vervaardigd van het schip 'De Halve Maen'. Met welk schip Hudson in 1609 de naar hem genoemde rivier opvoer en daar de grondslag legde voor de later gestichte stad Nieuw-Amsterdam (New-York).

Aldert Schoorl was een uiterst bekwaam en inventief zilversmid. Onder zijn leiding werd het aantal modellen in Oud-Hollandse stijl sterk uitgebreid. De vraag hiernaar was zo groot, dat zijn vader in 1909 genoodzaakt was in Haarlem een daartoe nieuw gebouwde fabriek te stichten, waar voortaan al het zilverwerk kon worden vervaardigd.

Nadat hij in 1913 de leiding van deze fabriek van zijn vader had overgenomen, kwam hij in contact met Jac. Vos, een vooraanstaand juwelier in Rotterdam. Deze wilde zijn produktie van juwelen uitbreiden met zilverwerk. Het kwam in 1915 tot een fusie met Jac. Vos, waarna Aldert Schoorl in diens directie werd opgenomen.

Daar Jac. Vos ook zogenaamd 'glad zilver' wilde gaan produceren, kreeg Schoorl opdracht hiervoor in Rotterdam een atelier op te richten. Daartoe reisde hij een dag per week naar Rotterdam. Hier werkten zes zilverswerkers, waaronder de heren Prent en Presburg, die bij Bonebakker in Amsterdam waren opgeleid. Zowel commercieel als technisch was dit atelier een succes, mede omdat men als eerste in Nederland een dieptrekpers had geïnstalleerd. Om praktische redenen werd deze gladzilver-afdeling in 1917 naar de fabriek in Haarlem overgebracht. In 1916 werd een catalogus uitgegeven, waarin ruim 5000 verschillende artikelen waren opgenomen.

Tijdens de laatste oorlogsjaren trachtten de grote zilverfabrieken in Nederland, zoals Van Kempen, Begeer en Vos tot samenwerking te komen welke fusie in 1919 tot stand kwam.

Aldert Schoorl was een der elf directieleden. De eigen aard van de samengevoegde bedrijven en de topzware directie gaf zodanige wrijving, dat in 1920 Aldert Schoorl uit de di-

rectie stapte en zich in de kunsthandel 'Luctor' ging toeleggen op de import van buitenlands zilver. Daarnaast was hij van 1926-1929 lid van de Raad van Bestuur van de zilverfabriek 'Dahlia' te Amsterdam. Van 1940-1947 dreef hij de zilvermederij Luctor in het pand Nw. Spiegelstraat 28 waarna hij van 1947-1950 vennoot was in de fa. Amsterdams Keur v/h F.W. Schilling, met de winkels Nwe. Spiegelstraat 23 en 28 en werkplaatsen in Amsterdam en Bloemendaal.

In 1950 richt hij samen met zijn zoon Aldert Jr. de zilvermederij weer op naast zijn woning Kennemerweg 4 te Bloemendaal, waar zilveren sieraden, zoals armbanden, colliers, broches en dergelijke worden vervaardigd. Na zijn dood in 1951, op 75-jarige leeftijd, wordt de zaak door zijn zoon voortgezet, totdat in 1967 de N.V. wordt overgenomen door medewerkster mevr. C. Borst. Deze heeft sinds 1958 een eigen meesterteken. In 1981 heft zij, in verband met haar gevorderde leeftijd, de zilversmederij in het pand Kennemerweg 4 A op.

CORNELIS SCHOORL.

Zaandijk 1877 - Nederhorst den Berg 1930

Cornelis Schoorl, de derde zoon van Gerardus, die in de werkplaats van zijn vader zijn opleiding tot zilversmid ontving, zou zich voornamelijk bezig houden met de verkoop van hetgeen de Zaanlandsche Zilvermederij vervaardigde, en wel in de verschillende winkels, die zijn vader opende in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag. Hij begint als filiaalhouder in de winkel Kalverstraat 51. Daarna bekleedt hij de zelfde functie in Rotterdam in de winkel Noordblaak 55.

Zijn vader bezat toen reeds een winkel in Den Haag, Spuistraat 48. Reeds voor het overlijden van zijn vader sticht hij in 1914 een eigen bedrijf in de winkel Kalverstraat 32, dat de naam draagt 'In de Silveren Molenbeecker'. Ook in Den Haag Hoogstraat 31 wordt een winkel onder dezelfde naam gevestigd. Hij heeft nog veel banden met de Zaanstreek, zo looft hij in 1922 een zilveren molenbeker uit voor de wedstrijd in de 12-voets jollen, ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan van de Zaanlandsche Zeilvereniging. Vanaf 1814 voert hij het meesterteken (CS). In 1920 vormt hij met het Haarlemse graveerbedrijf Dal de firma Dahlia, gevestigd te Amsterdam. Hun meesterteken bestaat uit een staande ovaal met de letters D.S. waartussen een bloem op steel. Met deze firma, die de stalen stempels maakte, ontwikkelt hij zeer fraai klein schepwerk, dat als stampwerk mechanisch wordt vervaardigd.

In 1930 overlijdt hij op tragische wijze, getroffen door een verdwaalde kogel van een jager, tijdens een vaartocht op de Vecht.

EVERT SCHOORL.

Zaandijk 1885 - Haarlem 1973

Evert Schoorl was de vijfde zoon, tevens het tweede kind uit het tweede huwelijk van zijn vader. Al vroeg gaf hij blijk van begaafdheid voor tekenen en schilderen. In de familie berust een schilderijtje op paneel van de 18e

Theepot, uit 4-delig
theeservies
C. Schoorl (fa. Dahlia)
1900 - 1910

eeuwse huisjes aan het begin van het pad De Schans te Zaandijk. Zijn vader zond hem naar de Quellinusschool in Amsterdam, waar hij zich bekwaamde in tekenen, boetseren en beeldhouwen, naast de studie van de kunstgeschiedenis en de ornamentleer.

Daarna leerde hij in de werkplaats van zijn vader het vak van zilversmid in al zijn fineses, waarna hij filiaalhouder werd in de pas geopende winkel Noordblaak 51 te Rotterdam. Voor de dood van zijn vader krijgt hij in 1914 de leiding van de winkel Kalverstraat 51. Na diens dood komt de algehele leiding van de N.V. Zaanlandsche Zilversmederij op zijn schouders te rusten.

Hij vestigt nu de fabricage in Amsterdam in de fabriek Utrechtse Dwarsstraat 68-72. Hij voert dan het meesterteken Z.Z in een dubbele omlijning. In 1920 wordt deze werkplaats gesloten en wordt te Haarlem in de panden Leidseplein 42-50 de Zaanlandsche Zilversmederij voortgezet. Hij voert dan het meesterteken Z.Z waartussen een hamer in een ruit. Als zeer bekwaam vakman weet hij deze zaak tot grote bloei te brengen, ook na de moeilijke oorlogsjaren. Zijn collectie bestaat een breed terrein. Naast de voorwerpen in Oud-Hollandse stijl, in de traditie van de familie, maakt hij serviesgoed en broodmanden in Lodewijk XVI-stijl, maar tevens klein zilverwerk naar eigen ontwerp. Daarbij vindt hij zijn inspiratie steeds in de natuur. De van hem bewaard gebleven ontwerpen voor een dienblad en voor klein schepwerk vertonen een harmonisch decor van ranken met bladeren en bloemen. Na de laatste wereldoorlog, toen zilver te duur werd gevonden, heeft de Zaanlandsche Zilversmederij ook veel klein zilverwerk in 'plated' uitgevoerd.

meesterteken
Evert Schoorl
(Zaanlandsche Zilver-
smederij) Amsterdam
1916 - 1920

meesterteken
Evert Schoorl
(Zaanlandsche Zilver-
smederij) Haarlem
1920 - 1973

GERARDUS SCHOORL Jr.

Zaandijk 1892 - Loenen aan de Vecht 1969

Geboren in Zaandijk, leerde ook hij het vak van zilversmid in de Zaanlandsche zilversmederij van zijn vader in Haarlem. In 1944 begint hij voor zich zelf en richt hij de N.V. Schoorl-Zilver op te Amsterdam/Loenen en wordt bij de Waarborg ingeschreven met het meesterteken S.Z waartussen twee hamers in een ruit. In het pand Rokin 42 te Amsterdam drijft hij een winkel met werkplaats, waar hij zilverwaren maakt en verkoopt, zowel in Oud-Hollandse stijl als in glad werk. Na de oorlog telt hij vele Zaanse klanten onder zijn klanten. In januari 1969 verkoopt hij de zaak aan de heer V. Lesener. In de loop van het zelfde jaar overlijdt hij op 77-jarige leeftijd te Loenen aan de Vecht.

DIRK SCHOORL.

Zaandijk 1897 - Haarlem 1920

De jongste zoon van Gerardus Schoorl ontving een veelzijdige kunstzinnige opleiding en bekwaamde zich in de fabriek van zijn broer Evert in het zilversmeden. In de familie berusten enige zilveren sieraden die door hem zijn gemaakt, evenals een theelepeltje met een opmerkelijk modern decor. Zijn vroege dood op 23-jarige leeftijd heeft belet, dat hij een bijdrage kon leveren aan de modernisering van de vormgeving van het zilver.

ALDERT SCHOORL Jr.

Bloemendaal 1915 - Bloemendaal 1979

Aldert Schoorl Sr, gehuwd met Margaretha Nijgh, had vier dochters en twee zoons. De oudste zoon werd medicus, maar zijn jongste zoon Aldert Jr. ontving een opleiding tot zilversmid in de werkplaats van zijn vader, die toen gevestigd was boven de winkel Spiegelstraat 28 te Amsterdam. In 1947 wordt deze verplaatst naar het atelier Kennemerweg 4 A te Bloemendaal, waar zilveren sieraden worden gemaakt. In 1950 wordt Aldert Schoorl Jr. bij de Waarborg ingeschreven met het meesterteken L tussen twee sterren. Een jaar later overlijdt zijn vader. Aldert Jr. ontwikkelde een verfijnde eigen vormgeving voor de kleinschalige ornamentiek van armbanden en broches, afgegoten volgens de 'verloren-was-methode', hetgeen resulteerde in fraaie gladde vormen. Hij overlijdt in 1979 op 63-jarige leeftijd.

Mosterdpotje en peper-
strooier in Lodewijk
XVI-stijl, Evert
Schoorl (Zaanland-
sche Zilversmederij)

meesterteken
Gerardus Schoorl Jr.
(Schoorl-Zilver N.V.)
Amsterdam/Loenen
1944 - 1969

meesterteken
Aldert Schoorl Jr.
(Luctor N.V.)
Bloemendaal
1950 - 1979

Fruitlepel
Gerardus Schoorl Jr.
(Schoorl-Zilver N.V.)

Het geslacht Vet

S2V

meestertekens
S.I. Vet & Zn
Zaandam
1906 - 1943

•S2V•

Zaandam
1917 - 1943

Omstreeks 1820 vestigde Wolf Levie Vet uit Amsterdam zich in het pand Kuiperspad 70 te Zaandam als koopman en als verkoper van staatsloten. Zijn zoon Izak Wolf Vet (1811-1867) begon in 1832 in het zelfde pand de verkoop van goud- en zilverwerk. Diens zoon Salomon Izak Vet (1837-1917) opende in 1860 als kashouder, goudsmid en winkelier in goud en zilver een dergelijke zaak in het pand Oostzijde 11, een straat waar veel vermogende fabrikanten woonden. De zaken ontwikkelden zich voorspoedig zodat in 1902 een derde winkel werd geopend in het pand Westzijde 46.

S.I. Vet, gehuwd met Judith van Thijn, had 4 zonen en 4 dochters, waarvan de zonen Wolf Vet (1872-1940) en Arnoldus Vet (1883-1943) in de zaak werden opgenomen, zodat deze voortaan heette S.I. Vet en Zonen. In 1902 werd de firma bij de Waarborg ingeschreven met het meesterteken S.2.V.

Door de bouw van vele fabrieken langs de Oostzijde ging de winkelstand hier snel achteruit, zodat de winkel werd gesloten en in 1911 een nieuwe werd geopend in het pand Gedempte Gracht 16. De gemeente Zaandam was een goede klant, want voor het bezoek van H.M. Koningin Wilhelmina in 1908 maakte men een zilveren model van de Bullekerk en voor Czaar Nicolaas I werd in 1910 een zilveren Czaar Peter-huisje vervaardigd. Voor jubilea van fabrikanten werden verder zilveren molenmodellen gemaakt, onder andere van de molens 'De Walvisch', 'De Wildeboer', 'Het Pink'.

In 1932, dus precies honderd jaar nadat Izak Wolf Vet de handel in goud en zilver begon,

werd de winkel Westzijde 46 gesloten en de winkel Gedempte Gracht 16 gesloopt en vervangen door een gloednieuw pand, bestaande uit een ruime winkel waarachter een werkplaats, met boven twee woningen voor de firmanten.

Helaas heeft geen van de leden van de familie Vet de bezetting van de Duitsers in 1940-1945 overleefd. Zeven naaste familieleden van S.I. Vet werden in Duitse concentratiekampen om het leven gebracht. In 1943 in Sobibor Sara Vet en haar dochter Gontje van Thijn alsmede Julie Rika Vet en in 1944 in Auschwitz Suzanna Vet, Arnoldus Vet, zijn vrouw Betty Weinberg en haar zuster Engel-tje Weinberg, de tweede vrouw van Wolf Vet.

Molen 'De Walvisch' te
Zaandam.
S.I. Vet & Zn. 1915
Bij het 50-jarig bestaan
van de fa. Kamphuis te
Zaandam geschonken
door het personeel.

De techniek

De techniek van het zilversmeden is sedert de Middeleeuwen, toen de oudste gilden der goud- en zilversmeden werden opgericht, nauwelijks gewijzigd. Uitgaande van een vlakke plaat zilver, kon het zachte materiaal door kloppen met een enigszins bolle hamer hol en zelfs cilindervormig worden uitgesmeed tot schalen en kannen. Het oppervlak ervan kon door schuren, vijlen en polijsten de zo geliefde hoge glans verkrijgen. Daarnaast was het mogelijk dit oppervlak te voorzien van in reliëf uitgevoerde versieringen, die ontstonden door het zogenaamde 'drijven' met stalen ponsen van verschillende afmetingen, waardoor het zachte materiaal in de gewenste vorm kon worden gebracht. Om te voorkomen, dat de ponsen een gat sloegen in het zilver, werd als ondergrond een klomp pek gebruikt, wat veerkrachtig is. Als de contouren van reeds aangebrachte bolle versieringen moesten worden aangescherpt met smalle ponsen, werd het holle voorwerp eerst met pek volgegoten.

In de 17de eeuw, toen het ruwe zilver zeer duur maar het arbeidsloon van een zilversmid laag was, konden door deze tijdrovende werkwijze kunstvoorwerpen ontstaan, die nu tot de topstukken van onze musea behoren. Het werk van Joh. Lutma uit Amsterdam en dat van leden van de familie van Vianen te Utrecht is door deze wijze van bewerking wereldberoemd geworden. Massieve onderdelen van voorwerpen werden gewoonlijk in zilver afgegoten naar koperen mallen. Tenslotte kon het oppervlak worden gegraveerd, waarbij met stalen priemen teksten of versieringen in het zachte zilver worden uitgestoken. Gewoonlijk werden deze duidelijk zichtbaar gemaakt door de groeven in te smeren met zwavellever, een zwarte substantie.

In de 18de eeuw begon men reeds eenvoudige machines te gebruiken, zoals walsen waarmee platen zilver tot dunne platen werden vervormd, of draadtrekmachines waarmee zilversdraad van verschillende diameter kon worden gemaakt. Ook waren er schroefpersen, die door middel van stalen matrijzen versieringsmotieven in zilveren voorwerpen aanbrachten.

Daarbij voegden zich draaibanken en forceerbanken, waarin ronde zilveren platen om houten mallen werden gedrukt (geforceerd) waardoor holle voorwerpen ontstonden. Al deze apparaten moesten echter met de voet of met de hand worden aangedreven. In het Goud-, Zilver- en Klokkenmuseum in Schoonhoven en in het Fries Museum in Leeuwarden zijn zilversmids-werkplaatsen opgesteld, waarin deze eenvoudige machines te zien zijn. In de tweede helft van de 19de eeuw deed ook de industrialisatie haar intrede in de zilversmederij. Reeds in 1851 bezat de firma Van Kempen te Utrecht een stoommachine voor het aandrijven van verschillende machinerieën. Vooral na hun verhuizing naar Voorschoten in 1858 benutten zij stoomkracht voor het snijden en pletten van platen en andere arbeidsintensieve werkzaamheden, om op deze wijze tot een industriële produktie van zilveren voorwerpen te geraken.

Toen Gerardus Schoorl rond 1895 met het seriematige gieten van onderdelen begon,

*'De Silversmit.
Hoe eel van stof, Noch veel te grof.*

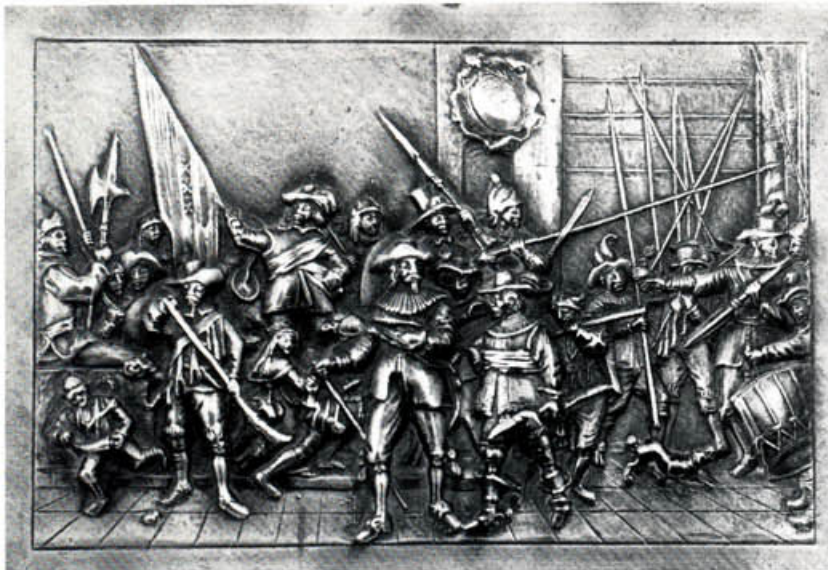

*Blanck Silver al te veel bemind,
Van't Hert dat weerels is gesindt,
Ghy kund den honger niet verscaaden,
Der weldoorsziende en keurige Ziel,
Wiens lust op unwen Oorspronck viel,
Om sich met Ryckdom t'overlaaden.*

om deze daarna tot complete siervoorwerpen samen te voegen, was hij in de Zaanstreek niet de eerste noch de laatste, die streefde naar een industriële vervaardiging van metaalwaren. Zijn overbuurman Jaap Pielkenrood begon met de fabricage van ijzeren bussen, terwijl reeds eerder in Krommenie twee blikfabrieken floreerden. Voor het serie-gietwerk waren echter hoog gekwalificeerde zilversmeden nodig, die in staat waren de koperen mallen te drijven en te ciselieren voor het Oud-Hollandse zilverwerk. De vergrote vraag naar deze voorwerpen en personeelsgebrek noodzaakten hem in 1909 een fabriek in Haarlem te stichten, waar van oudsher veel zilversmeden woonden. Toch was de graad van de mechanische fabricage van het Oud-Hollands zilverwerk betrekkelijk laag. Daarom werd ook de fabricage van 'gladwerk' in Lodewijk XVI- en in de moderne stijl ter hand genomen. De fusie met het juweliersbedrijf Jac. Vos te Rotterdam gaf zijn zoon Aldert Schoorl in 1915 de mogelijkheid om, door de installatie van een moderne dieptrekpers, in de fabriek te Haarlem, in een enkele arbeidsgang diepe bekertjes, vazen en serviezen te maken.

Zijn broer Cornelis Schoorl stichtte in 1920 met het graveerbedrijf J.A. Dal uit Haarlem de firma Dahlia te Amsterdam, die met behulp van stalen stempels uit zilverplaat kleinschepwerk stampten. De jaren na de Tweede Wereldoorlog brachten nieuwe fabricagemethoden, waarvan de introductie van het centrifugaal gieten volgens de 'verloren-wasmethode' wel de belangrijkste was.

*'DE SILVERSMIT'
Gravure uit
'Het menselyk bedryf'
van Johannes en Cas-
paares Luiken, 1694*

Koperenplaat met afb. Nachtwacht waarvan afgietsels werden gemaakt.

In de jaren tachtig van de vorige eeuw, toen Gerardus Schoorl in Zaandijk begon met het zelf vervaardigen van kleine zilveren voorwerpen, bestond er bepaald geen door iedereen aanvaarde of geliefde vormgeving in de kunstnijverheid. In tegendeel in het laatste kwart van de 19e eeuw bestonden er enige volstrekt tegenovergestelde kunstopvattingen. Naast de nog steeds sterke classisistische invloed van de Academie des Beaux Arts te Parijs ontstond in de omringende landen navolging van de eigen nationale architectuur en kunst uit de vooraf gaande eeuwen. In Engeland was dit de Gothiek en in Nederland de Hollandse renaissance, hetgeen onder andere tot uitdrukking kwam in de bouw van het Rijksmuseum en het Centraal Station te Amsterdam, beide voltooid in 1885. Anderzijds vonden de navolgers van de Engelsman William Morris, die het handwerk als basis van de kunstnijverheid beschouwde, in geheel Europa diegenen tegenover zich, die alle heil verwachtten van industriële vervaardiging. In een dergelijke situatie was het niet verwonderlijk dat Schoorl, die in zijn dorpswinkel nog steeds beugeltassen, bootjeskettingen, gespen en Zeeuwse knopen aan de plaatselijke bevolking verkocht, zich bij de vervaardiging van nieuw klein zilverwerk richtte naar het verleden en wel naar de romantiek van de 17e eeuw. De behoefte aan souvenirs bij de buitenlandse toeristen, die destijds in het zojuist geopende Rijksmuseum de 17e eeuwse Hollandse schilderijen en het schitterende gedreven zilver van Lutma en Van Vianen hadden bewonderd, zal hem op het spoor gezet hebben van het in hoog relief nabootsen van deze schilderijen op allerlei zilveren voorwerpen. Van dit werk, dat al spoedig de naam Oud-Hollands zilverwerk kreeg, was hij wellicht de eerste producent, maar bepaald niet de enige. Ook H. Hooykaas te Schoonhoven en de firma Hollandia te Zutphen, om de voornaamsten te noemen, maakten dit genre.

De bouw van de Amsterdamse Beurs in 1903, waarbij gebroken werd met de navolging van de Hollandse renaissance, noch de invloed van de Jugendstil kon de vraag uit binnenen buitenland naar zogenaamd Oud-Hollands zilverwerk temperen, zoals blijkt uit de catalogus van Gerardus Schoorl uit 1903, die

van Cornelis Schoorl uit 1909 en uit de catalogus van Jac. Vos uit 1919, die in feite de serie Oud-Hollandse modellen weergeeft, die Aldert Schoorl in de fabriek Zijlweg 2 ontwikkelde. Hoewel daarover niets vast ligt, rijst toch het vermoeden, dat Schoorl uit het toen nog landelijke Zaandijk, zo rond 1890 zeer goed op de hoogte was van het moderne zilverwerk in het buitenland, in het bijzonder in Engeland. Reeds in 1891 spreekt hij in een advertentie over voorwerpen met 'gravure en drijfwerk'. Nu beperkte het graveerwerk op zilver in Nederland zich gewoonlijk tot teksten en familiewapens omgeven door lofwerk. In Engeland begon men in de periode 1870-1900 zilveren schalen te versieren met stadsgezichten en landschappen, met arceringen en kruisarceringen, overeenkomende met de staalgravures van de 19e eeuwse boekillustraties. Zowel van Gerardus als van zijn zoon Aldert zijn dergelijke ingelijste gravures op zilver bewaard gebleven. Hij moet verder zeker bekend zijn geweest met het werk van de beroemde Engelse zilversmid Archibald Knox, die zich inspireerde op Keltische vlechtwerkmotieven. Voor zijn tweede vrouw maakte Schoorl een zilveren tasversiering, waarin de initialen van haar kinderen als Keltisch vlechtwerk waren verwerkt. Tenslotte heeft hij zich geïnspireerd op het door Liberty in Londen uit Japan geïmporteerde zilverwerk. Toen daar in 1876 het dragen van zwaarden werd verboden, begonnen Japanse smeden zilveren voorwerpen te vervaardigen voor de Europese markt. Zo importeerde Liberty in 1893 zilveren theepotten van Konoike uit Yokohama (zie catalogus Liberty 1875-1975, B 25 A&B), waarvan het oppervlak overdekt was met gedreven bloemen en ranken. Gerardus Schoorl nam dit als voorbeeld voor een theeservies, afgebeeld in de Hollandsche Revue van 1909. Tenslotte kan nog vermeld worden dat Gerardus Schoorl, naar het zogenaamde poppegoed, ook het toen zeer geliefde gladde zilver met parelrand produceerde. Zijn zoon Aldert heeft zich voornamelijk bepaald, in samenwerking met een aantal zeer bekwame werkmeesters, tot het vergroten van het assortiment Oud-Hollands zilverwerk en later in samenwerking met Jac. Vos, tot het samenstellen van een collectie in glad zilverwerk en in de combinatie van beide genres. Zijn zoon Evert heeft daarentegen een eigen stempel gezet op de vormgeving van vooral klein schepwerk met naturalistische bloemmotieven, uitgevoerd in perswerk, waardoor een scherpkantige plasticiteit werd verkregen, geheel afwijkend van de mollige vormen van het gietwerk. Daarnaast bereikte hij in zijn collectie in Lodewijk XVI-stijl, door het vakmanschap van zijn medewerkers, een hoge graad van perfectie.

De op 23-jarige leeftijd overleden jongste zoon Dirk Schoorl, is helaas aan het ontwikkelen van een eigen vormgeving niet toegekomen.

De kleinzoon Aldert Schoorl jr. heeft zich geheel toegelegd op het vervaardigen van sieraden, die door hun kleinschaligheid een andere vormgeving vroegen. Maar ook hij bleef de naturalistische vormgeving trouw, in de weinige stuks van zijn hand die op de tentoonstelling getoond kunnen worden.

Catalogus

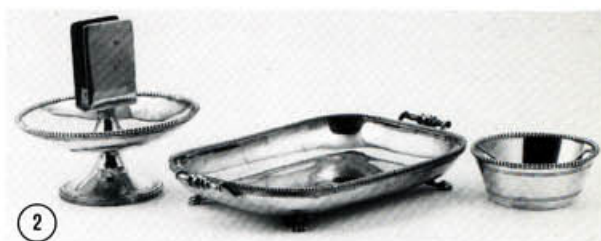
M. van der Velde

Alkmaar/Zaandam,
1812-1842.

meesterteken: V.D.V

1 RIEMGESP

afm: 8,2 x 5,7 cm, versierd met
bloemmanden
particuliere collectie

Gerardus Schoorl

Zaandijk, 1875-1914

meesterteken: G.7.S

2 ROOKSTEL

1888, bestaande uit schaal, asbak
en luciferstandaard,
particuliere collectie

3 WANDBORD

Hing in de winkel Kalverstraat 51
particuliere collectie

4 FOTOLIJSJE

1888, foto van Evert Schoorl op
3-jarige leeftijd, part. collectie

5 CZAAR PETER-HUISJE

1901, afm: 4,6 x 3,1 x 3,3 cm,
geschonken door G. Schoorl
Zaans Historisch Museum

6 BEUGELTAS

1902, breed 15 cm, part. collectie

7 verguld bronzen MEDAILLE

Wereldtentoonstelling te Luik,
1905
Zaans Historisch Museum

8 verguld bronzen MEDAILLE

Internationale Tentoonstelling
Milaan 1906
Zaans Historisch Museum

9 verguld bronzen MEDAILLE

Wereldtentoonstelling te Brussel,
1910
Zaans Historisch Museum

10 SCHOENGESP

1908, afm: 6,5 x 9,3 cm
Zaans Historisch Museum

11 CZAAR PETER-HUISJE

1908, afm: 19,5 x 11 x 13 cm,
gemaakt door Evert Schoorl oud
23 jaar

12 SCHOENGESP

afm: 6 x 4 cm, part. collectie

13 SIGARENDOOS

1908, afm: 15,5 x 10,5 x 7,5 cm,
versierd met afbeelding van de
Nachtwacht, particuliere collectie

14 koperen PLAAT met Nacht-

wacht, replica van plaat waarvan
no. 12 is afgegoten, particuliere
collectie

15 TASGESP in ruitvorm, 6 x 6

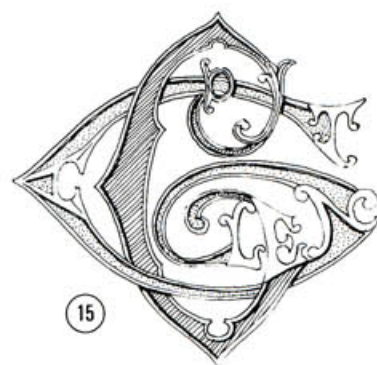
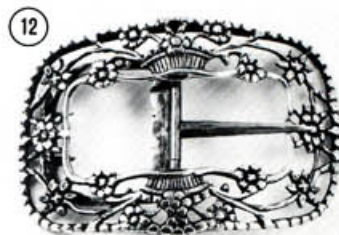
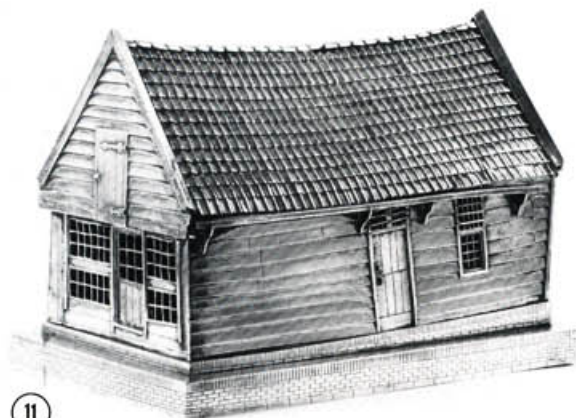
cm, bestaande uit de initialen
van de kinderen uit 2e huwelijk.
Zaans Historisch Museum

16 PRIJSBEKER

1893, hoog 18 cm, diam. 17 cm
particuliere collectie

16A HERINNERINGSLEPEL

1913, aankomst Prins Willem van
Oranje te Scheveningen.
Ned. goud-, zilver- en klokken-
museum, Schoonhoven.

Aldert Schoorl

Haarlem, 1914-1915

meesterteken: A.S in cartouche en

Jac. Vos en Co (A. Schoorl)

Haarlem, 1915-1919

meesterteken: V.S in ovaal

17 BEURSJE

breed 5 cm, particuliere collectie

18 PLAAT met gravure
vervaardigd door Aldert Schoorl
particuliere collectie

19 THEELEPELTJE

lang 10 cm, steel bekroond met
figuur van Czaar Peter steunend
op roer, particuliere collectie

20 BROODMAND

1918, afm: 21 x 15 x 9,5 cm
particuliere collectie

21 TASBEUGEL

1917, breed 15 cm
fa. Kroon, Amsterdam

22 elf VORKJES

lang 12,5 cm, stelen met sche-
pen, melkmeisje en haan, part.
collectie

23 DIENBLAADJE

1916, afm: 26 x 17 cm, met parel-
rand, particuliere collectie

24 THEESERVIES

1921, bestaande uit drie delen
Frans Hals Museum, Haarlem, le-
gaat mevr. E.L. Philips-Levie Phi-
lips, 1974

25 twee THEEGLAS-HOUDERS

1919, hoog 5 cm diameter 5,5 cm
particuliere collectie

26 zeven THEELEPELTJES

1918, lang 9,5 en 12 cm, gemeen-
tewapens, particuliere collectie

27 SIGARENDOOS

1918, afm: 10 x 18 x 6,5 cm, met
afb. van 17e eeuwse schilderijen
particuliere collectie

28 model DE HALVE MAAN,
wedstrijdprijs, hoog 7 cm
Zaanlandsche Zeilvereniging
Zaandam

29 WISSELBEKER

hoog 30 cm, 50-jarig jubileum
Z.Z.V., Zaanlandsche Zeilvereni-
ging Zaandam

30 molen DE JONGE PRINSES

1915, afm: 31 x 15,5 x 22 cm,
jubileum fa. Bloemendaal en
Laan, Wormerveer
Vereniging De Zaanse Molen
(afb. pag. 3)

E. Schoorl, Amsterdam
Zaanlandsche Zilvermederij.
1916-1920.
meesterteken: Z.Z in cartouche

31 THEELEPELTJE
lang 10 cm, particuliere collectie

32 THEELEPELTJE
lang 11 cm, steel met Art-Deco
ornament, waarsch. ontworpen
door de jong overleden Dirk
Schoorl (1897-1920)
particuliere collectie

33 THEELEPELTJE
steel met driemaster,
particuliere collectie

34 BONBON-MANDJE
afm: 15 x 9 x 5,5 cm
fa. Eijbergen, Den Haag

35 KOEKDOOS
afm: 14,5 x 11 x 6 cm
particuliere collectie

**Zaanlandsche
Zilvermederij**
Haarlem 1920-1990
meesterteken: Z.Z. waartussen
hamer in ruit

36 SIERLEPEL
1921, lang 22 cm, de bak met het
wapen van Amsterdam komt
reeds voor in de catalogus 1903,
de steel ontworpen door E.
Schoorl, particuliere collectie
(afb. pag. 7).

37 BOWL-LEPEL
1925, lang 25 cm,
fa. Kroon, Amsterdam

38 LEPEL
1925, lang 20 cm, steel met
driemaster, fa. Kroon, Amsterdam

39 GEBOORTELEPEL
1930, lang 17,5 cm, steel met
figuren van William en Mary,
particuliere collectie

40 LIMONADE-LEPEL
lang 16,5 cm, part. collectie

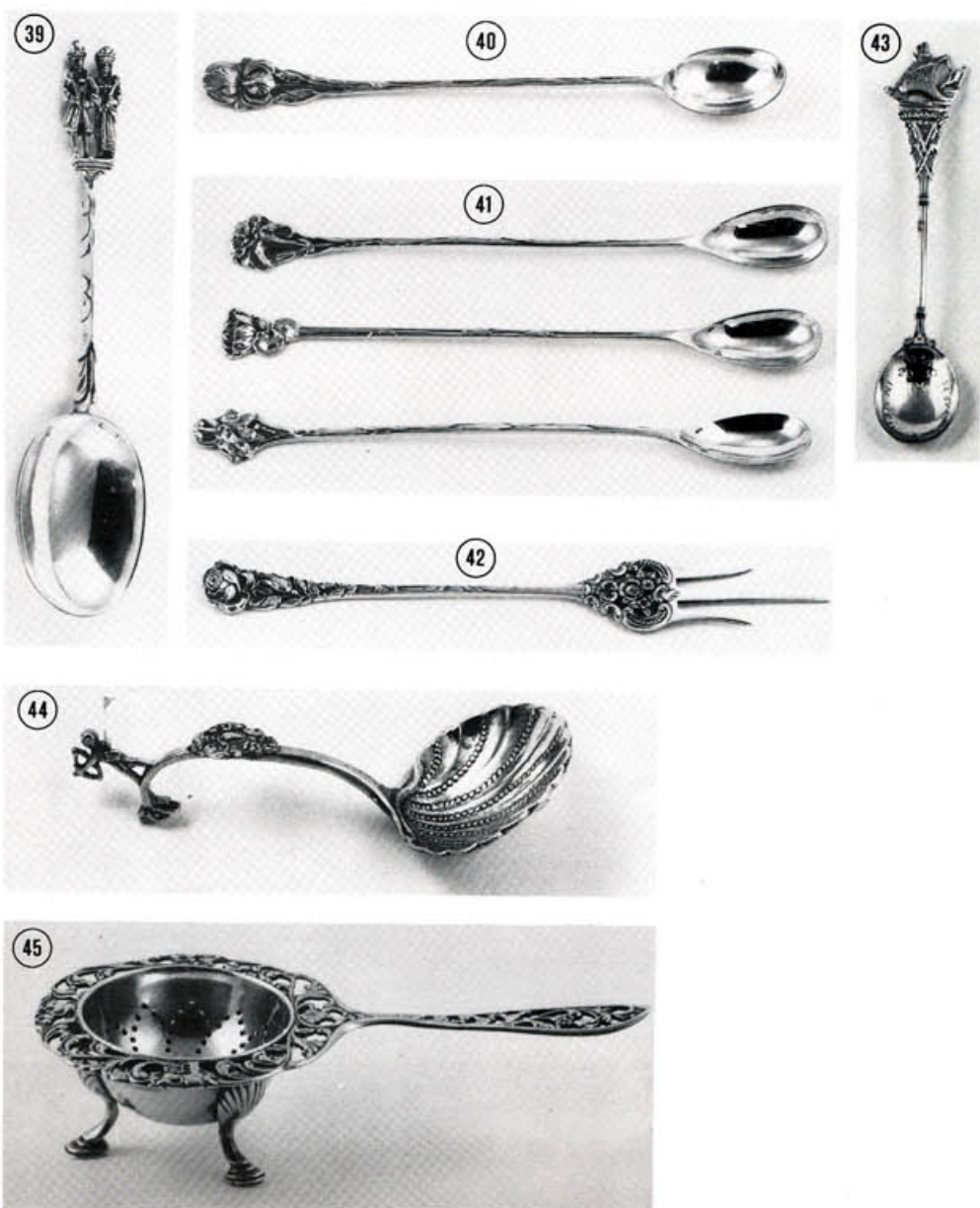
41 zes LONGDRINK-LEPELS
lang 15 cm, stelen met bloemen
bekroond, particuliere collectie

42 CAKE-PRIKKER
1940, lang 17 cm, part. collectie

43 HERDENKINGS-LEPEL
1938, lang 12 cm, opschrift: Pax
in veilige haven, Munchen 1938,
particuliere collectie

44 ROOMLEPEL
lang 9 cm, steel met Cupido,
particuliere collectie

45 THEEZEEFJE op LEKBAKJE
1929 en 1936, lang 14 cm,
particuliere collectie

46

46 twee VORKJES
lang 14,5 cm, stelen met boer en boerin, particuliere collectie

47

47 twee ZUURVORKJES
lang 8 cm, stelen met bloemen, particuliere collectie

48 twaalf THEELEPELTJES
in cassette van D. Landsman & Zoon, sinds 1893, lang 11,5 cm, particuliere collectie

49 drie THEELEPELTJES
lang 9,5 cm, stelen met bloemen, particuliere collectie

50 drie THEELEPELTJES
lang 11,5 cm, stelen bekroond met een bijenkorf, gemaakt voor de fam. Honig, part. collectie

51 zes KWASTLEPELS
lang 18 cm, wapenlepels bekroond met molen, driemaster en ooievaar, particuliere collectie

52 SPEELGOED
boer met bijenkorf, t.g.v. 40-jarig huwelijk K. de Boer en A. Honig, particuliere collectie

53 SPEELGOED
Lambert Melisz met zijn moeder vluchtend over het ijs naar Hoorn op 20 febr. 1574, particuliere collectie

54 MOSTERDPOTJE en PEPERSTROOIER
hoog 8,5 en 9 cm, Lodewijk XVI-stijl, komt voor in catalogus 1903, no. 709-710, particuliere collectie (afb. pag.9)

55 SIGARETTENDOOS
1929, afm: 12,5 x 9,5 x 5 cm, particuliere collectie

56 BROODMAND
1966, afm: 50 x 28 x 13 cm, vergelijkbaar met broodmand van Rudolph Sondag in Schielandshuis, Rotterdam, zie Cat. Meesters in Zilver 1966, no. 146, particuliere collectie

57 CABARET
1927, afm: 18 x 18 cm, particuliere collectie

57A SIERLEPEL
1920, bekroond door driemaster, Ned. goud-, zilver- en klokkenmuseum, Schoonhoven.

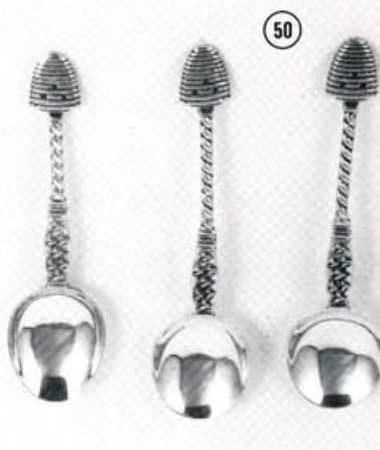
57B HANDSPIEGEL
1925, deel van toilet-garnituur, particuliere collectie.

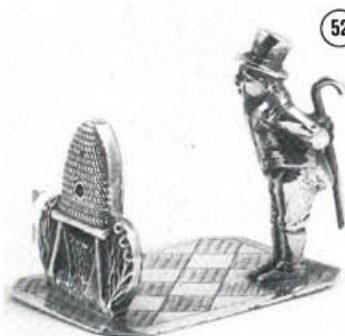
49

51

50

52

55

53

56

C. Schoorl & J.A. Dal
 (firma Dahlia)
 Amsterdam 1920-1958
 meesterteken: D.S waartussen
 een bloem in ovaal

58 twaalf THEELEPELTJES
 lang 12 cm, stelen met bloemen
 particuliere collectie

59 ASBAKJE
 1936, afm: 12 x 8 cm
 particuliere collectie

60 LEPELDOOSJE
 1924, afm: 13 x 8 x 5 cm, juwelier
 Tj. Kruik, Haarlem

61 BROODMAND
 1925, afm: 32,5 x 19,5 x 9 cm,
 fa. Eijbergen, Den Haag

62 THEESERVIES
 bestaande uit vier delen,
 resp. uit 1916, 1926, 1928 en
 1929, modellen uit de periode
 1900-1910, particuliere collectie
 (zie ook afb. pag.8)

63 CAKEPRIKKER
 1937, lang 19 cm, steel met genti-
 aan, particuliere collectie

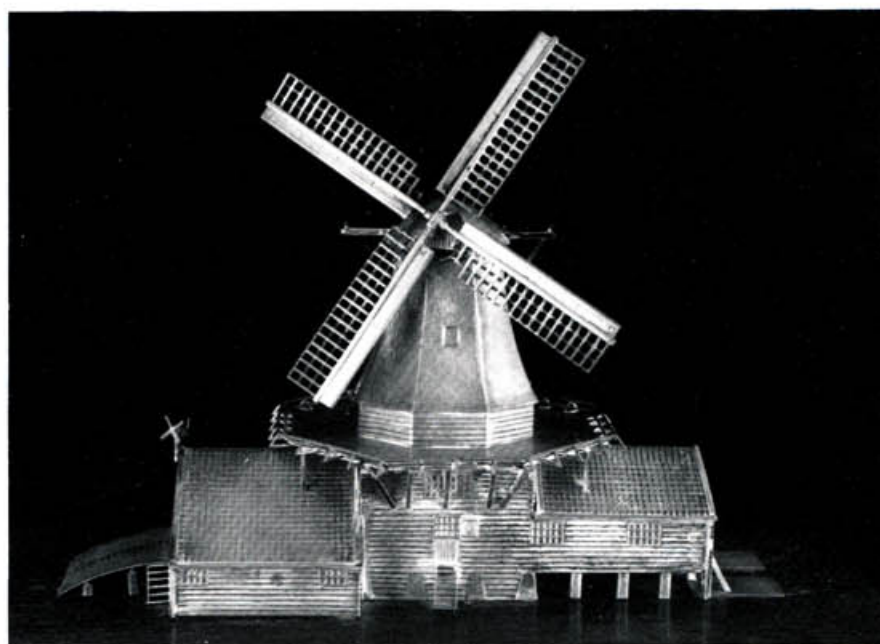
64 THEEZEEFJE
 1943, lang 11,5 cm, fa. Kroon,
 Amsterdam

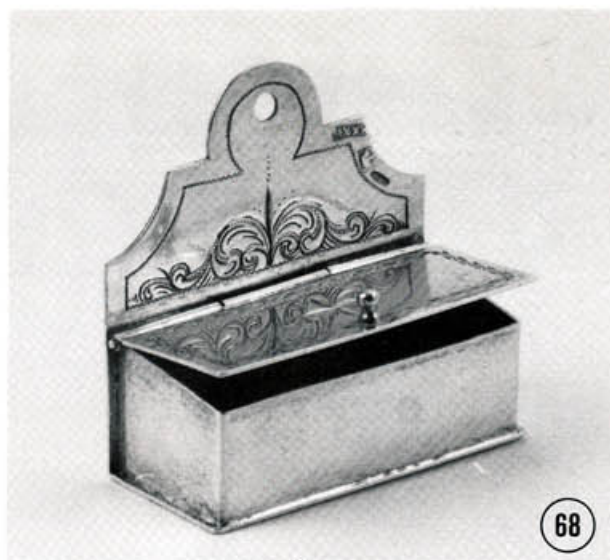
N.V. Schoorl-Zilver
 Amsterdam/Loenen,
 1944-1969
 meesterteken: S.Z waartussen
 twee hamers in ruit

65 FRUIT-LEPEL
 lang 12,5 cm, part. collectie
 (afb. pag.9)

66 molen DE GEKROONDE
 SCHOEN
 1943, afm: 19 x 9 x 27 cm,
 op 17 aug. 1943 aangeboden aan
 het bruidspaar S. Schoen door
 het personeel van de N.V. Pieter
 Schoen te Zaandam,
 particuliere collectie

67 molen DE GEKROONDE
 HOOP
 1954, afm: 30 x 15 x 24 cm,
 in 1954 geschonken door het
 personeel aan de directie van de
 fa. Stadlander en Middelhoven
 bij het 150-jarig bestaan,
 particuliere collectie

68

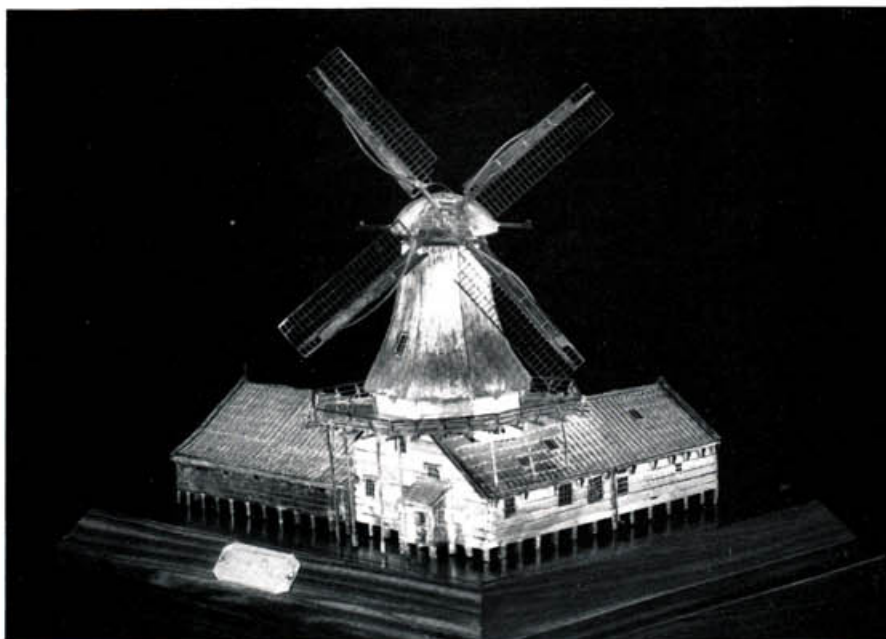
S.I. Vet en Zn,
Zaandam, 1906-1943
meesterteken: S.2.V

68 ZWAVELSTOKDOOSJE
afm. 4,5 x 2 x 4 cm,
particuliere collectie

69 SERVETRING
afm: 6,5 x 4 x 2,7 cm, gehamerd
met sierrand, fa. Kroon, A'dam

70 model van de BULLEKERK
te Zaandam
1908, afm: 30 x 50 x 41 cm,
op 24 apr. 1908 door het
gemeentebestuur van Zaandam
geschonken aan H.M. Koningin
Wilhelmina.
Stichting Historische Verzamelin-
gen van het huis Oranje-Nassau,
Den Haag

71

71 molen HET PINK te Koog
aan de Zaan
1913, afm: 19 x 15 x 21 cm
Vereniging De Zaanse Molen

72 molen DE WALVISCH te
Zaandam
1915, afm: 23 x 14 x 19 cm, bij
het 50-jarig bestaan van de fa.
Kamphuis te Zaandam door het
personeel
Vereniging De Zaanse Molen
(afb. pag. 10)

73 molen DE WILDEBOER
1926, afm: 17 x 13 x 25 cm, in
1927 door het personeel aange-
boden aan de directie van de
houthandel P. Schipper Gzn te
Zaandam bij het 40-jarig bestaan
particuliere collectie

74 model van de NOORDER-
VERMANING te Westzaan 1930,
afm: 10 x 17 x 11 cm,
bij zijn afscheid aangeboden aan
ds. M. Onnes
Doopsgez. Gemeente Westzaan

75 model GASHOUDER
1930, hoog 25 cm,
bij het 50-jarig bestaan door het
gasbedrijf geschonken aan het
Gem. bestuur, Energiebedrijf
Zaanstreek-Waterland

76 model van een SPROEI-
WAGEN
1931, afm: 25 x 8 x 12 cm,
bij het 50-jarig jubileum door het
personeel van de Gem. Reiniging
aan het Gemeente bestuur
Dienst Milieubeheer Zaanstad

77 model EERSTE WINKEL
van Albert Heijn,
1922, afm. 27 x 13 x 9 cm,
Stichting Museumwinkel Albert
Heijn anno 1887

78 model EERSTE. KOEKBAK-
KERIJ van Albert Heijn,
afm. 25 x 22 x 15 cm
Stichting Museumwinkel Albert
Heijn anno 1887

74

N.V. Luctor (A. Schoorl)

Bloemendaal 1950-1981

meesterteken: L tussen twee sterren

79 BROCHE

lang 5 cm, in de vorm van een
Friese veer
particuliere collectie

80 HAARSPELD

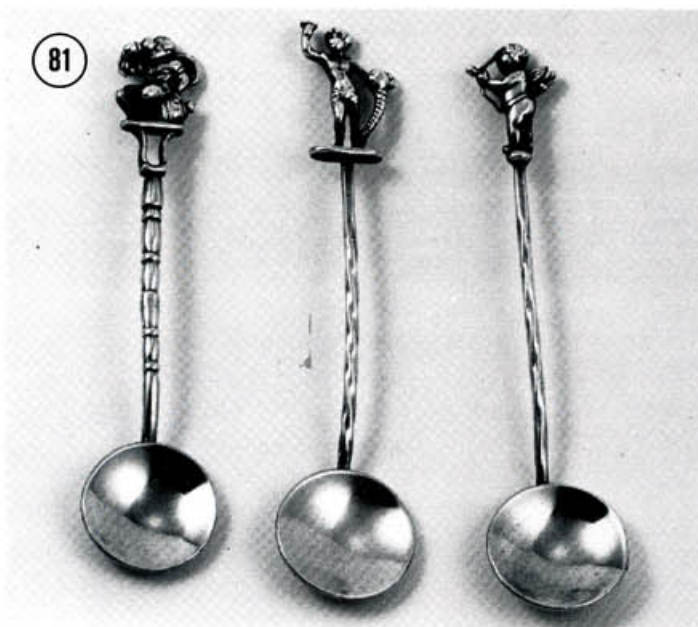
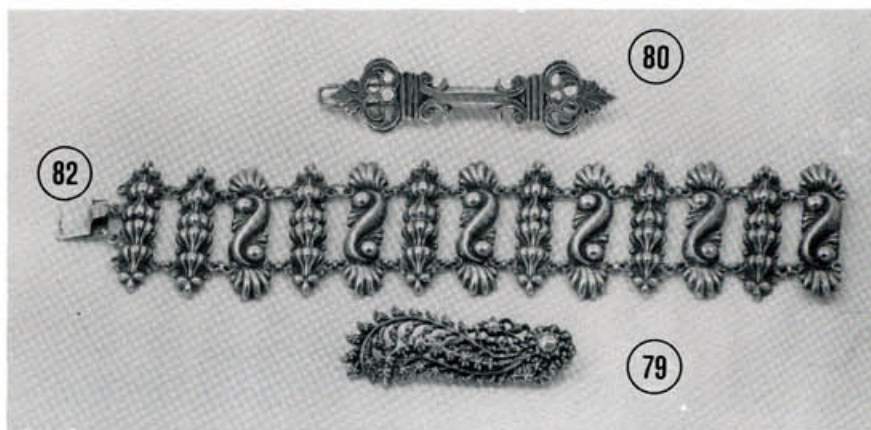
lang 7 cm, in de vorm van een
bijbelslot,
particuliere collectie

81 drie LEPELTJES

lang 9 cm, stelen bekroond door
figuren van Bacchus, Cupido en
Ceres,
particuliere collectie

82 ARMBAND

lang 18 cm, breed 4 cm,
13 schakels,
particuliere collectie

GERAADPLEEGDE LITERATUUR:

Koonings, W. 19e eeuwse zilver. Zeist 1964

Krekel-Aalberse, Annelies. Modern zilver, 1880-1940. Amsterdam 1989

Oman, Charles. English engraved silver, 1150-1900. London 1978

Schadee, N.I. Zilveren schatten, drie eeuwen Rotterdams zilver. Rotterdam 1991

Schrijver, Elka. Zilver. Bussum 1963

Wittwaall, B.W.G. Nederlands klein zilver. Zeist 1964

Catalogus van goud- en zilverwerken, Rijksmuseum-Amsterdam. Amsterdam 1952

Catalogus Fries zilver, Fries Museum Leeuwarden. Leeuwarden 1968

Catalogus Mensen en Zilver, bijna twee eeuwen werken voor Kempen & Begeer, 1975-1976. Rotterdam 1975

Catalogus Liberty's 1875-1975, Victoria and Albert Museum. London 1975

ERRATA

Met uitzondering van het voorwoord van J. Knijnenberg en het artikel "Zaanse zilversmeden" door K. van Zijp, zijn alle teksten van de hand van J. Schipper, bestuurslid van de vereniging MBTZ.

blz. 3: mevr. Warda Zettler moet zijn mevr. Warda Zetteler.

blz. 6: Kent moet zijn Gent.

In de catalogus op blz. 14 vervalt no. 17, BEURSJE.

Buiten de catalogus zijn in de tentoonstelling opgenomen:

- I. bronzen replica van het zilveren model van het admiraalsschip DE ZEVEN PROVINCIEËN, thans aanwezig in het Vredespaleis te Den Haag, gemaakt door Aldert Schoorl in 1903-1904, eigendom: gemeente Middelburg.
- II. roodkoperen GEGRAVEERDE PLAAT, gemaakt door Aldert Schoorl, particuliere collectie.
- III. bronzen en zinken GIETMALLEN voor de schepen De Halve Maen en De Zeven Provinciën, collectie: Ned. Scheepvaartmuseum Amsterdam.
- IV. bronzen GIETMALLEN voor klein schepwerk, collectie: Ned. Goud-, Zilver- en Klokkenmuseum, Schoonhoven.
- V. bronzen GIETMALLEN voor de door A. Schoorl vervaardigde verguld bronzen molenmodellen, collectie: Ver. De Zaanse Molen
- VI. zilveren BONBONMANDJE, mt: Z.Z in cartouche = Zaanlandse Zilversmederij Amsterdam, 1916-1920, particuliere collectie.
- VII. ovaal zilveren DIENBLAD, 30 x 20 cm, I = 1918, mt: V.S = Jac. Vos en Co. Haarlem, particuliere collectie.
- VIII. twee zilveren EEN-LICHTS KANDELAARS, hoog 22 cm, T = 1929, mt. Z.Z met hamer = Zaanlandse Zilversmederij Haarlem, particuliere collectie.
- IX. twee zilveren VIJF-LICHTS KANDELAARS, hoog 34 cm, X = 1957, mt. Z.Z met hamer = Zaanlandse Zilversmederij Haarlem, particuliere collectie
- X. zilveren ARMBAND, 17 x 1,7 cm, 7 schakels, mt: * L * = N.V. Luctor (A. Schoorl) Bloemendaal 1950-1981, particuliere collectie.
- XI. zilveren ARMBAND, 17 x 1,3 cm, 10 schakels met 5 kornalijnen.
zilveren COLLIER, 9 schakels met 5 kornalijnen.
zilveren RING en twee OORKNOPJES met kornalijnen.
alle voorwerpen mt : * L * = N.V. Luctor Bloemendaal 1950-1981, particuliere collectie.
- XII. zilveren ARMBAND, 19 x 2 cm, 10 schakels, mt : S * Z = fa. Amsterdams Keur, Amsterdam 1947-1952, particuliere collectie.
- XIII. zilveren BROCHE, 3,5 x 2 cm, J = belastingmerk vóór 1953, N.V. Luctor Bloemendaal 1950-1981, particuliere collectie.
- XIV. zilveren DRAAGPENNING, geslagen t.g.v. de Hudson-Fulton Celebration te New York 1909, Henry Hudson 1609 - Robert Fulton 1807, collectie Ned. Scheepvaartmuseum Amsterdam.
- XV. zilveren THEELEPELTJE met knop, mt: Z.Z met hamer = Zaanlandse Zilversmederij Haarlem, 1920-1973, particuliere collectie.
- XVI. zilveren RAMMELAAR, mt: Z.Z met hamer = Zaanlandse Zilversmederij Haarlem, 1920-1973, particuliere collectie.
- XVII. zilveren BONBONSCHAALTJE, mt: Z.Z met hamer = Zaanlandse Zilversmederij Haarlem, 1920-1973, particuliere collectie.
- XVIII. zilveren THEEZEEFJE en LEKBAKJE, mt. theezeef: Z.Z met hamer = Zaanlandse Zilversmederij Haarlem 1920-1973, mt. lekbakje: D.S. met bloem = fa. Dahlia Amsterdam 1920-1958, particuliere collectie.